

Minister fan Ynlânske Saken en Keninkryksrelaasjes
o.f. Mr. drs. H.G.J. Bruins Slot
Postbus 20011
2500 EA DE HAACH

Ljouwert, 30 maart 2023

Rju achte minister Bruins Slot,

Konfoarm de Ramtwet advyskolleezjes krije jo hjirby de begrutting fan DINGtiid, Orgaan foar de Fryske taal, foar it jier 2024. Foar it útfieren fan de taken fan DINGtiid ha jo € 52.000 beskikber steld. De provinsje Fryslân stelt € 115.200 beskikber. Dizze bedraggen binne op basis fan de bedraggen dy't DINGtiid yn 2022 ûntfongen hat, hjirby is gjin rekken hâlden mei mooglike yndeksaasje fan de finansiering fanút it ministearje fan Ynlânske Saken en/of Provinsje Fryslân.

Fierder krije jo hjirby nochris it jierferslach oer it jier 2022.

Wy fertrouwe derop, dat jo sa foldwaande ynformearre binne.

Mei freonlike groetnis,

Jan Koster
Foarsitter DINGtiid

Taheakke:

- Begrutting 2024
- Jierferslach 2022 (yn it Frysk en Nederlânsk)

Dit brief giet ek nei:

- Kolleezje fan Deputearre Steaten, Mr. S. Poepjes.

POSTADRES

/ Westersingel 4
/ Keamer 0.11
/ 8913 CK Ljouwert

/ ynfo@dingtiid.frl
/ www.dingtiid.frl
/ @dingtiid

Begrutting 2024

	Utjeften		Ynkomsten
Personiele lêsten			
Meiwurkers DINGtiid	€ 53.000,00	Provinsje Fryslân	€ 115.200,00
Reiskosten	€ 1.500,00	Ryk	€ 52.000,00
Fasilitêre kosten			
Húsfêsting	€ 9.000,00		
Kommunikaasje (websiteside, printwurk)	€ 3.000,00		
Abonneminten	€ 950,00		
Porto en kantoarartikels	€ 500,00		
Wurkprogrammakosten			
Undersyk/advizen – yntern	€ 50.000,00		
Undersyk/advizen – ekstern	€ 5.000,00		
DINGpetearen	€ 7.000,00		
Asega's	€ 1.000,00		
DINGtiid-lêzing	€ 2.000,00		
Stúdzjereis	€ 5.500,00		
Bestjoerskosten			
Fakaasjejild bestjoersleden	€ 23.004,00		
Gearkomstekosten	€ 746,00		
Oars (tanksizzingen, sollisitaasje-proseduere, werving)	€ 5.000,00		
Totaal	€ 167.200,00		€ 167.200,00

Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
t.a.v. Mr. drs. H.G.J. Bruins Slot
Postbus 20011
2500 EA DEN HAAG

Leeuwarden, 30 maart 2023

Hooggeachte minister Bruins Slot,

Conform de Kaderwet adviescolleges ontvangt u hierbij de begroting van DINGtiid, Orgaan foar de Fryske taal, voor het jaar 2024. Voor de uitvoering van de taken van DINGtiid heeft u € 52.000 beschikbaar gesteld. De Provinsje Fryslân stelt € 115.200 beschikbaar. Deze bedragen zijn op basis van de bedragen die DINGtiid in 2022 heeft ontvangen, hierbij is geen rekening gehouden met de mogelijk indexatie van de financiering vanuit het ministerie van Binnenlandse Zaken en/of de Provinsje Fryslân.

Daarnaast ontvangt u hierbij nogmaals het jaarverslag over het jaar 2022.

Wij vertrouwen erop dat u zo voldoende bent geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,

Jan Koster
Voorzitter DINGtiid

Bijlage:

- Begroting 2024
- Jaarverslag 2022 (in het Fries en Nederlands)

Deze brief gaat ook naar:

- College van Gedeputeerde Staten, Mr. S. Poepjes.

Begroting 2024

	Uitgaven		Inkomsten
Personele lasten			
Medewerkers DINGtiid	€ 53.000,00	Provinsje Fryslân	€ 115.200,00
Reiskosten	€ 1.500,00	Rijk	€ 52.000,00
Facilitaire kosten			
Huisvesting	€ 9.000,00		
Communicatie (website, drukwerk)	€ 3.000,00		
Abonnementen	€ 950,00		
Porto en kantoorartikelen	€ 500,00		
Werkprogrammakosten			
Onderzoek/adviezen – intern	€ 50.000,00		
Onderzoek/adviezen – extern	€ 5.000,00		
DINGpetearen	€ 7.000,00		
Asega's	€ 1.000,00		
DINGtiid-lezing	€ 2.000,00		
Studiereis	€ 5.500,00		
Bestuurskosten			
Vacatiegelden bestuursleden	€ 23.004,00		
Vergaderkosten	€ 746,00		
Overig (bedankjes, sollicitatieprocedure, werving)	€ 5.000,00		
Totaal	€ 167.200,00		€ 167.200,00

Jaarverslag

2 0 / / /

D / N G

T / / D

/ / / 2 2

Jaarverslag

2 0 \ / \ /

D / N G

T / / D

\ / \ / 2 2

Orgaan foar de Fryske taal

DINGtiid

Wettelijk kader

De Wet gebruik Friese taal, die op 1 januari 2014 van kracht is geworden, regelt het gebruik van het Fries in het bestuurlijk en rechtsverkeer.

Hoofdstuk 4 bepaalt dat er een orgaan voor de Friese taal is, dat als taak heeft om de gelijke positie van de Friese en Nederlandse taal in Fryslân te bevorderen; dat orgaan heet DINGtiid.

Taakopvatting en werkwijze

DINGtiid vervult zijn wettelijke taak door te rapporteren over de behoeften en de wensen ten aanzien van de Friese taal en cultuur in relatie tot de Wet gebruik Friese taal alsmede tot het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden en het Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden. Daarbij rapporteert DINGtiid aan overheden, bestuursorganen en rechterlijke instanties, voor zover die in de provincie Fryslân gevestigd zijn dan wel de provincie Fryslân als werkgebied hebben. Verder adviseert DINGtiid aan de minister van Binnenlandse Zaken (BZK) en aan Gedeputeerde Staten van de provincie Fryslân over de totstandkoming en de uitvoering van de Bestuursafpraak Friese taal en Cultuur (BFTK) en de uitvoeringsconvenanten, en biedt ze ondersteuning bij het opstellen van regels en beleidsplannen als bedoeld in art. 5 en 6 van de Wet gebruik Friese taal.

Naast deze wettelijke taken bevordert DINGtiid ook de maatschappelijke discussie over het Fries. DINGtiid kent verschillende manieren om de taken uit te voeren en de ambities te realiseren. Zo publiceert DINGtiid onderzoeken, adviezen, rapportages, en schrijft brieven aan bewindslieden en partijen uit het veld. Daarnaast voert DINGtiid gesprekken met partners en belanghebbenden op het gebied van de Friese taal. Zo nu en dan worden die gesprekken in een breder verband georganiseerd en worden het rondetafelgesprekken, die zelfs het karakter van minisymposia kunnen krijgen: de zogenoemde 'DINGpetearen'. Tijdens een DINGpetear brengt DINGtiid kennis en experts op het gebied van een bepaald onderwerp bij elkaar en biedt de deelnemers achtergrond en inhoud om het onderwerp optimaal te kunnen doorgronden; zo gezien zijn DINGpetearen een vorm van 'veldconsultatie' of 'burgerconsultatie'. DINGtiid voorziet zo de Friese gemeenschap van kennis en perspectief, maar voedt ook zichzelf met praktijkinformatie en nieuwe of veranderende inzichten.

De naam DINGtiid

Een 'ding' was in de tijd van de oude Germanen een vergadering waar vrije Friezen bij elkaar werden geroepen om kwesties of geschillen te bespreken. Zo'n kwestie werd van alle kanten belicht. Uiteindelijk gaf de 'asega', een wetskenner, zijn advies. DINGtiid, het Orgaan voor de Friese taal, zet het 'ding' in een nieuw perspectief. Als een onderwerp actueel is kan DINGtiid deskundigen of juist liefhebbers bijeenroepen in een 'DINGpetear' (minisymposium) en dat thema vanuit verschillende invalshoeken bespreken.

Wie zijn DINGtiid?

In 2022 bestond het bestuur van DINGtiid uit vijf mensen, allemaal met hun eigen expertise en achtergrond. De bestuursleden hebben gemeenschappelijk dat hun wortels in Fryslân liggen en dat ze zich daar ook zeer verbonden mee voelen. Tegelijk kijken ze met een frisse blik naar Fryslân en het Fries.

Het bestuur bestond op 1 januari 2022 uit:

- **Jan Koster** (voorheen: directeur Arbeidsvoorziening, Economische Zaken gemeente Maastricht; Omrop Fryslân), voorzitter, aandachtsveld bestuurlijke zaken en media
- **Hedzer Klarenbeek** (voorheen: jeugd- en zedenpolitie Fryslân; woordvoerder van het college van B&W van gemeente Leeuwarden), aandachtsveld overheden
- **Anne Merkuur** (taalkundige aan Rijksuniversiteit Groningen en Fryske Akademy, aandachtsveld taal en cultuur
- **Annalies Outhuijse** (jurist bij advocatenkantoor Stibbe in Amsterdam), aandachtsveld recht
- **Alex Riemersma** (voorheen lector Fries en Meertaligheid aan hogeschool NHL Stenden), aandachtsveld onderwijs

Anne Merkuur heeft haar functie op 1 november 2022 neergelegd vanwege het aanvaarden van een functie als universitair docent Fries aan de Rijksuniversiteit Groningen. Eind november 2022 heeft DINGtiid een vacature uitgezet voor een bestuurder met portefeuille taal en cultuur. De nieuwe bestuurder zal in 2023 worden benoemd.

Het bestuur wordt ondersteund door **Anne Popkema** (bestuursadviseur), **Tjallien Kalsbeek** (secretariaat) en **Froukje Sijtsma** (communicatie).

Hoofdpijnen DINGtiid in 2022

In de Wet gebruik Friese taal is bepaald dat DINGtiid om de twee jaar een werkprogramma voorlegt aan de minister van BZK. Dit jaarverslag behandelt de werkzaamheden aan de hand van het Werkprogramma 2022-2023.

Overleggen

Bestuur en staf hebben in 2022 tien interne overleggen gehad. Na twee coronajaren vonden de vergaderingen weer fysiek plaats. Met gedeputeerde Sietske Poepjes van Provincie Fryslân hebben twee bestuurlijke overleggen met DINGtiid plaatsgevonden: op 16 februari en 3 november 2022. Poepjes schoof ook aan bij het overleg op 16 november 2022 met commissaris van de Koning Arno Brok. In de overleggen lag de nadruk op de universitaire frisistiek. Verder kwamen de voorbereidingen voor de BFTK 2024-2028, de bezuinigingen op Friese taal en cultuur en het Fries in de rechtspraak aan de orde. Ook werd de Provincie bijgepraat over lopende adviesdossiers, zoals het Fries in de voorschoolse fase.

In 2022 heeft DINGtiid twee korte contactmomenten gehad met BZK-minister Hanke Bruins Slot. Op 25 april 2022 was de minister in Fryslân voor een werkbezoek en het ondertekenen van het 'Zichtbaarheidsakkoord Friese taal'. Op 24 november 2022 sprak de minister de Rede fan Fryslân uit over de toekomst van de Friese taal. Bij beide gelegenheden heeft de voorzitter van DINGtiid een kort overleg gehad met de minister. Een bestuurlijk overleg met de minister staat gepland voor maart 2023. Op ambtelijk niveau is er regelmatig contact geweest met Provincie Fryslân en de ministeries van BZK en OCW.

DINGtiid heeft de Committee of Experts van de Raad van Europa tijdens hun bezoek aan Fryslân op 29 juni 2022 geïnformeerd over enkele dossiers aangaande het Fries. Verder hebben er overleggen plaatsgevonden met of zijn vergaderingen bijgewoond van 'Mei-inoar foar it Frysk', it Steatekomitee Frysk, Gemeenten&Frysk, de Politike Kommisje (POK) van de Ried fan de Fryske Beweging en Stifting Freonen Frysk Ynstitút fan de Ryksuniversiteit Grins (FFYRUG). Daarnaast heeft DINGtiid het symposium Erkende Talen, georganiseerd door het ministerie van BZK, bijgewoond. Verder was DINGtiid op 8 december 2022 aanwezig bij het Tweeminuten-debat in de Tweede Kamer over (en deels in) het Fries. Hier werd ook informeel met verscheidene Tweede Kamerleden gesproken.

Fries bij de taalwetgemeenten

Sinds 2017 heeft DINGtiid verschillende adviesactiviteiten uitgevoerd die te maken hebben met de positie van het Fries in de taalwetgemeenten. Het adviesdossier 'Fries en de Taalwetgemeenten' werd op 22 juni 2022 afgesloten met een DINGpetear met wethouders van taalwetgemeenten. Beleidsambtenaar Martinus Visser vertelde over het opstellen en uitvoeren van meertalig taalbeleid binnen de gemeente Waadhoeke. Aant Jelle Soepboer gaf, als nieuwe wethouder van de gemeente Noardeast-Fryslân, zijn visie op het Fries en het opstellen van Fries taalbeleid. Als afsluiting van dit dossier is een managementsamenvatting opgesteld met een overzicht van onderzoeken, aanbevelingen en conclusies.¹

Kennisinfrastructuur Fries

In december 2020 heeft DINGtiid het rapport 'Op zoek naar nieuwe dynamiek' uitgebracht, waarin is geschetst hoe de kennisinfrastructuur (KYS) van het Fries kan worden verstevigd.² Kennisinstellingen zouden intensiever met elkaar en met maatschappelijke partners moeten samenwerken om een onderzoeksagenda op te stellen, en zo aan alle soorten van kleine en grote kennisvragen te voldoen. Een kennisberaad zou hiervoor een geschikte vorm kunnen zijn. Een afsluitend DINGpetear was gepland voor december 2021, maar werd vanwege corona uitgesteld.

Op 3 maart 2022 kwamen kennisbestuurders en -professionals bijeen om nogmaals te beschouwen wat belangrijke elementen zijn om in het toekomstige kennis(net)werk het Fries te verankeren. Dit gebeurde op een moment dat de kennispartijen van het Fries op een punt stonden om een nieuwe samenwerkingsvorm aan te gaan: it Gearwurkingsferbân Fryske Kennisynfrastruktuer (GFTK). Vier sprekers lieten hun licht schijnen over enkele kernpunten: Arjen Dijkstra (toen: directeur Universiteitsmuseum Groningen) over de universitaire frisistiek in Nederland; Freddy Weima (oud-bestuurder van DINGtiid, met KYS-dossier in portefeuille), over de stelselverantwoordelijkheid van de Provincie; en Folkert Kuiken & Nelleke IJssennagger (GFTK) over de regeneratie in het kennis(net)werk. DINGtiid is vaste toehoorder bij de GFTK-overleggen.

De Friese taal in de voorschoolse fase

Op verzoek van Provincie Fryslân en Rijk heeft DINGtiid zich in 2021 en 2022 gebogen over de positie van het Fries in de voorschoolse fase. De hoofdvraag van het dossier was: 'Hoe kan het dat de Friese taal in nog lang niet alle voorschoolse locaties een vaste plek heeft en dat er dus nog altijd veel ouders zijn die geen toegang hebben tot Friestalige opvang voor hun kinderen?'

- **Studiereis Zuid-Tirol**

Bestuur en staf van DINGtiid, voor de gelegenheid aangevuld met een externe onderzoeker, hebben in het kader van het adviesdossier 'Fries in de voorschoolse fase' van 29 mei tot en met 1 juni 2022 een studiereis gemaakt naar Zuid-Tirol, Italië. In die regio wordt Italiaans, Duits en Ladinisch gebruikt en onderwezen. Het belangrijkste doel van de studiereis was om informatie op te halen over hoe meertaligheid in de gemeenschap leeft en fungeert – met nadruk op de voorschoolse fase – en hoe dat op politiek en onderwijskundig gebied handen en voeten krijgt.

Bezoek aan Südtiroler parlement, met vice-president en FUEN-bestuurslid Daniel Alfreider (Südtiroler Volkspartei).

- **Advies 'Fries in de voorschoolse fase'**
Het advies 'Fries in de voorschoolse fase' is in december 2022 voltooid en aangeboden aan Provincie, Rijk en Friese gemeenten.³ Samenvattend: gesprekken met partijen in het veld in Fryslân bevestigen eerdere constatering en aanbevelingen van de Raad van Europa en het Rijk: de doorgaande leerlijn Fries moet worden bevorderd door het Fries in het voorschools onderwijs te versterken. Er bestaat echter geen draagvlak voor een wettelijke verplichting hiertoe. In het verlengde van eerdere adviezen van de Raad van Europa en het Rijk, adviseert DINGtiid daarom: maak in de komende jaren de voorschoolse fase in de doorgaande leerlijn tot prioriteit en toon beslissend leiderschap.

Adviesbrief bezuinigingen Cultuur

Half mei 2022 maakte Provincie Fryslân het voornemen bekend om vanaf 2025 te bezuinigen. Voor Friese taal en cultuur kan het gaan om 1,6 miljoen per jaar op structurele middelen, die nu 10,3 miljoen bedragen; dat is nog gerekend buiten de tijdelijke middelen die in de lopende beleidsperiode worden ingezet voor projecten en beleid (2,9 miljoen). De facto betekent dit, ten opzichte van heden, dat er vanaf 2025 sprake zou kunnen zijn van een reductie van ca. 30% op middelen voor taal en cultuur.

Op 20 juli 2022 (en opnieuw op 23 september 2022) heeft DINGtiid in een brief aan Gedeputeerde Staten geschreven dat niet is aangegeven op welke wijze zij de voorgenomen bezuinigingen denken te effectueren, hoe deze worden verdeeld over de hoofdgebieden taal en cultuur en dus ook niet welke deelgebieden van het taal- en cultuurveld zullen worden geraakt.⁴ DINGtiid heeft er in de brief op aangedrongen dat DS zal toelichten hoe zij denken de bezuinigingen te kunnen uitvoeren zonder de toekomst van de taal schade te berokkenen. En om met die toelichting niet te wachten tot het statendebat over de begroting voor 2023, het jaar waarin Rijk en Provincie een nieuwe BFTK gaan ontwerpen, voor de periode 2024-2028. Bovendien, zo stelt DINGtiid in de brief, hebben de politieke partijen in Fryslân het recht om in het ontwerpen van hun verkiezingscampagnes voor de verkiezingen van maart 2023 hierover een gefundeerd standpunt in te nemen, waarvoor zo'n toelichting van belang is. Zo kunnen de Friezen zelf invloed hebben op de toekomst van hun taal.

Op 10 oktober 2022 hebben DS in een schriftelijke reactie laten weten dat de precieze invulling van de bezuinigingen nog niet is bepaald, omdat zij eerst met het Friese veld in gesprek willen gaan.⁵ In november 2022 heeft DINGtiid bij de beeldvormende Statencommissie van Provincie Fryslân ingesproken.

LEEWARDER COURANT

22 juli 2022, pag. 20

Dingtiid wil uitleg over bezuinigingen op Fries

LEEWARDEN Provincie Fryslân moet uitleggen hoe zij denkt in 2025 te kunnen bezuinigen op het Fries zonderschade te berokkenen aan de toekomst van de taal.

Dat vraagt Dingtiid, het adviesorgaan voor de Friese taal, in een brief aan het college van Gedeputeerde Staten.

Het adviesorgaan reageert op de aangekondigde bezuinigingen van 1,6 miljoen euro op structurele middelen voor taal en cultuur. Als dan ook de tijdelijke middelen voor het Fries ad 2,9 miljoen bij afloop van deze beleidsperiode eindigen, wordt er volgens Dingtiid in 2025 feitelijk maar liefst 30 procent gekort op het Fries. En dat is rechtstreeks in tegenspraak met het provinciaal taalbeleid, schrijft Dingtiid-voor-

zitter Jan Koster in de brief.

De bezuinigingen kunnen 'net oars betsjutte as dat de Fryske taal skea oprint'. Bovendien acht Koster de kans groot dat het Rijk dat voorbeeld zal volgen, 'wêrtroch it negative effekt dûbeld sa swier wurde sil'.

Onder meer de subsidies voor Omrop Fryslân en de Stellingwarver Schrieversronte staan ter discussie. Eerder zei gedeputeerde Sietske Poepjes in het najaar definitieve keuzes te willen maken, maar Dingtiid wil dat de provincie wel snel met een toelichting komt over hoe de bezuinigingen gaan uitpakken in het veld.

Desgevraagd blijft Poepjes erbij dat er niet eerder dan in de herfst meer duidelijkheid kan komen. „Dat kost tiid en kin net flotter, ek al wol Dingtiid dat miskien wol.”

DINGtiidlezing

Op 5 november 2022 was het precies 30 jaar geleden dat Nederland het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden ondertekende. DINGtiid heeft die gelegenheid aangegrepen om in Leeuwarden de eerste 'DINGtiid-lezing' te organiseren. Naar aanleiding van de vraag '30 jaar Europees Handvest, drijfzand of dansvloer?' boog bestuurskundige prof. dr. Heinrich Winter (Faculteit Rechtsgeleerdheid, Rijksuniversiteit Groningen) zich over de toekomstbestendigheid van het Handvest.

1 FRIJWARDER COURANT
07 november 2022, pag. 2

'Stel lokaal handvest op voor het Fries'

Friese overheden zouden er goed aan doen om een 'lokaal handvest' op te stellen met de inwoners van Fryslân. Daarin moeten de ambities op het terrein van de Friese taal en cultuur een plek krijgen. De mienskip zou een stevige inbreng moeten hebben.

ANNOUËL VILVINGER WIER

Dat zo'n Heinrich Winter is vandaag is niet een schiedliefde over het Fries in de Koperen Tijd in Leeuwarden. Winter is hoofdzakelijk bestuurskundige van de Rijksuniversiteit Groningen en 'bestuursleider' van de Friese taal. Het bevoorderen van het Fries begint bij het behoud van de taal en de inwoners en wat kan daartoe bijdragen en werken dat het er nog overblijft.

De breukmoment stond in het teken van het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden. Dat werd dertig jaar geleden ondertekend door Nederland en zes jaar later geïmplementeerd. Dit is de Nederlandse taal, had zandig de organisatie in handen.

Het Europees Handvest is er om minderheden te beschermen, waaronder ook het Fries. De waarborging moet bevestigd zijn. Maar ook zonder dat handvest, zo'n Winter, kunnen Friese overheden er meer doen om de taal te behouden en te laten groeien. 'Doen ze dat nu voldoende? Er is reden om daar

Hoofdzakelijk Bestuursleider van de RUG Heinrich Winter tijdens zijn lezing over het Fries.

kritisch over te zijn', sprak de hoogleraar.

'Hoe staat het bijvoorbeeld met de zichtbaarheid van het Fries in de openbare ruimte. Als je in Leeuwarden het station ontloopt, zie je niet oomsiddelijk dat je in Fryslân bent en dat licht me een gemiste kans. Toen de overheden in Fryslân vóór drieën om activiteiten rond Friese taal en cultuur te stimuleren? Zijn er dingen die voldoende bewijs van de langverwachte waarde van het Fries voor hun inwoners en voor het goede klimaat zijn?'

Winter wees ook op Den Haag, op zowel het kabinet, de departementen als het parlement. Het Fries krijgt er bepaald niet de meeste aandacht.

'Het is de vraag of zandtijd van het Fries voldoende bewustzijn, sensibiliteit en respect heeft met over het feit dat Nederland een meertalig land is en dat het Fries een bijvoegende naam is voor het Fries.'

En, zei de bestuurskundige, 'Hoe zit het met de betrokkenheid van politiemanager? Zijn zij zich voldoende bewust van het belang van het Fries? Zou het niet passend zijn om in Fryslân te vragen om de Staten-Generaal? Dat zou wellicht al een goed signaal om het gevoel wat weg te nemen dat bij velen leeft dat Den Haag en 'de Randstad' wel eens af staan van de rest van het land.'

Harry Beyer van Leeuwarden, Kamerlid voor de VVD, erkende dat

'Wat kan daarbij beter werken dan het eigen enthousiasme?'

Fries niet voldoende bekend is in Den Haag. 'Als Friese Kamerleden moeten we constant alert zijn. Het Fries wordt al gauw gezien als iets folkloristisch van bezien. Zou ik heb de opmerkingen van Winter goed in de oren geknopen. We moeten heel vaak, zijn op het Fries. In Den Haag wordt niet besef hoe belangrijk het is voor de mensen hier.'

Heinrich Winter, overigens in mijn algemeenheid niet pessimistisch

over het Fries, pleitte ook nog voor een 'commissie Friese taal'. In te stellen door de Tweede Kamer. Die zou gericht moet het 'Streekcomité Fries', een werkgroep van Provinciale Staten, en met ministers over de staat van de Friese taal moeten praten.

Allen Walbeert, onderzoeker bij het Verzoek naar meer talen en geleerdheid op RUG, studeerde, sprak in Winter bij wil dat de inspanning voor leerlingen om het Fries als examenvak te kiezen op school 'op privévlak' wordt in de volgende 'Beleidsafspraken Friese taal en Cultuur' (2023) en promotie. Dat betekent dat er meer docenten Fries nodig zijn. 'In Fryslân is fan de leerlingen, de nje generasie.'

Onderzoeker dr. Albert Walsweer (Lectoraat Meertaligheid & Geletterdheid, NHL Stenden) reageerde op de lezing van Heinrich Winter en ging dieper in op de werking van het Europees Handvest in de onderwijspraktijk. De lezing werd bijgewoond door een grote verscheidenheid aan belangstellenden, waaronder veel maatschappelijke organisaties en gemeentelijke, provinciale en landelijke politici, die een levendig nagesprek met elkaar en met de sprekers aangingen. De lezingen staan op de website van DINGtijd.⁶

Friesch Dagblad, 07 november 2022, pagina 2

Bezoekende hoogleraar Heinrich Winter geeft zijn lezing op 7 november 2022 in Den Haag.

Je moet Den Haag aan de mouw blijven trekken

FRIESE TAAL

Jan Vlasco

Leesvaardigen Dertig jaar geleden werd het Europees Handvest voor minderheidstalen onder tekent. Intussen zijn er voor de bescherming van het Fries wetten en regels gemaakt, maar wat hebben die eigenlijk opgeleverd?

Best veel, omzichthoogleraar bestuurskunde Heinrich Winter van de Rijksuniversiteit Groningen zaterdag in De Koperen Palm in Leeuwarden tijdens een lezing voor DINGtijd, het adviesorgaan voor het Fries.

Maar Fryslân moet er ook een hand aan blijven trekken, want in Den Haag gaat niets vanzelf.

„Op de website van het ministerie van Binnenlandse Zaken staat een taaklijst. Daar vind je nu al een strategie voor het Fries. Dan kun je zeggen: je kunt daar ook niet alles op zetten.

Maar 'afdoelen' bijvoorbeeld, staat er wel bij'. Het is dus niet even van de teksten dat het Fries niet erg scherp op het moment staat van het Haagse ministerie. Ook de taaklijst is erg beperkt. „Je zit wel ergens iemand die erg hard doet, maar is dat genoeg en heeft degene voldoende toegang tot de ministers?“, vraagt Winter zich af.

In Den Haag heerst het beeld dat Fries een folkloristische hobby is van een paar mensen op een klein stukje van Zwolle“, bevestigt VVD-kamerlid Harry Bevers vanuit het publiek. „Als Friesse Kamerleden moeten wij de Kamer en de ministeries overtuigen dat Fries in Den Haag er niet mee wordt omgegaan. Over paragrafen heen komen en wij regelmatig samen en bespreken dan niet alleen zaken als de Leylijn, maar ook zaken rond het Fries. Bevers wil het enige Friesse Kamerlid dat de meeste nam om bij de DINGtijd-lezing present te zijn.

Haagse ambtenaren laten eveneens vertrek gaan, daarmee Winter's reeling bevestigend.

Rechter

Het Europees handvest voor regionale talen en talen van minderheden verplicht Nederland weliswaar om het Fries op allerlei manieren te beschermen en te versterken, maar de provincie kan niet naar de rechter stappen om dat ook echt af te dwingen, zegt Winter. „Dat maakt het handvest nog niet waardevol. Het is iets waar de provincie, maar ook Kamerleden, burgers en organisaties het rijk steeds weer op kunnen wijzen. Hoe meer dat gebeurt, des te actiever Den Haag het Fries zal nemen, aldus Winter.

Waarom komt de Tweede Kamer niet eens in Leeuwarden vergaderen, oppert Winter, om zo ook de afstand tussen Kandidaat en regio te verkleinen. En zou er niet een soort Kamercommissie Friesse taal moeten komen, die bijvoorbeeld jaarlijks overlegt met het Streekinitiatief Frysk?

Volgend jaar worden de afspraken over het Fries tussen provincie en rijk vernieuwd, voorgedragen is een bestuursafpraak. Dat is voor Fryslân een kans om zaken gedaan te krijgen, aldus Winter. Zo zou de provincie zich hand moeten maken om het Fries te versterken in de voorrondse opvang, in het milieu en als eind-examenvak op de middelbare school.

Zelf doen

Maar los van Europa en Den Haag kunnen de Friezen zelf ook meer doen, bevestigt Winter. „Als ik Leeuwarden binnenrijdt, zie ik lezers als 'Hoe comes the sun' en 'Share your view', en ook op het station en elders in de stad moet je goed zoeken om wat Fries te zien.“

Wethouder Jan Dijkstra van de gemeente Waadhofke pakt de hand-schoen graag op om nog meer aan zichtbaarheid te doen, maar zo eenvoudig is dat nog niet. „In de taalbeleid wille wy stribbend wêre – mienlike de rechte jant om it Frysk of in streektaal te brûken. Mar as't loangemaster Frysk grout, komme der bylden reaksja op soopje moeds fan 'wy verstan a maet', en dan sitte mi op it graven tich al gae m' e krampl fan 'oe beuden, same hantse wy met jidnyf' genôch. It is in wille ballen.“ Nu nodigde andere wethouders uit om regelmatig met elkaar in overleggen en ervaringen uit te wisselen rond succesvol gemeentelijke taalbeleid.

Winter stept provincies en gemeenten op om samen met bewoners een lokaal handvest te sluiten over de Friesse taal. „Vraag bewoners wat zij met het Fries willen en geef hen inspraak. Je kunt alles vastleggen in wetten en handreikingen, maar uiteindelijk moet de ministerij zo'n taal draagen.

Masteerplan

Onderwijskundige Albert Walsweer waarschuwt op de bijeenkomst voor de gevolgen van het Ministerplan in verzuimigheden van minister Femke Wiersma voor het Friesse taalonderwijs, met name op driejarige scholen. Als het ministerplan in de huidige vorm doorgaat, wordt het uitgeroepen van het Fries in andere vakken ingewikkelder.

Hij roept de provincie op om de ambtenaren op het Haagse ministerie wakker te schudden en alles op alles te zetten om ervoor te zorgen dat het Fries een vaste plek blijft houden op scholen in Fryslân. „Ik wil dat de provincie bij hopen op zit en dat is echt niet makkelijk.“

Waarom komt de Tweede Kamer hier niet eens vergaderen, oppert Winter

Vorbereidingen BFTK 2024-2028

Halverwege de looptijd van de BFTK 2019-2023, in 2021, hebben Rijk en Provincie een tussenrapportage opgesteld van de uitvoering van de BFTK. DINGtiid is gevraagd om input te geven voor die tussenrapportage en mee te werken aan de evaluatie van de Taalskipper (uitgevoerd door onderzoeksbureau ProFacto). In juni 2021 heeft DINGtiid schriftelijk advies uitgebracht voor de tussenrapportage van de BFTK. Halverwege 2022 is het advies op de website van DINGtiid gepubliceerd, samen met de evaluatie van de Taalskipper door ProFacto en een brief van minister Hanke Bruins Slot van BZK aan de Tweede Kamer, waarin zij de Tweede Kamerleden op de hoogte bracht van de ontwikkelingen betreffende de Friese taal.⁷

Journalistiek en de Friese taal

In het Werkprogramma 2022-2023 staat dat DINGtiid van plan was om twee DINGpetearen te organiseren over de rol en betekenis van de Friese taal binnen de journalistiek. In april 2022 heeft DINGtiid het Sieperda Symposium van het Koninklijk Fries Genootschap bijgewoond, over de toekomst van de regionale journalistiek en over de rol van het Fries hierin. In september/oktober 2022 heeft DINGtiid overleg gehad met de hoofdredacteuren van Friesch Dagblad, Leeuwarder Courant en Omrop Fryslân. Hierin kwam onder andere een gedeelde zorg naar voren betreffende het tekort aan journalisten die het Fries actief en passief beheersen. In december 2022 hebben Tweede Kamerleden een motie aangeboden betreffende het tekort aan Friestalige journalisten. Het was eind 2022 nog niet duidelijk wat die motie voor het advieswerk van DINGtiid zal inhouden. Met de hoofdredacteuren is daarom besproken om dit dossier weer op te pakken als hier meer duidelijkheid over is.

Fries taalbeleid bij organisaties

In 2019 heeft DINGtiid op verzoek van het ministerie van BZK met een casestudy in kaart gebracht hoe de Belastingdienst, RVO, UWV, DUO en Meldkamer Noord-Nederland het Fries mondeling en schriftelijk gebruiken in hun contact met burgers. Dat resulteerde in 2020 in een adviesrapport dat aan BZK en Provincie Fryslân is aangeboden.⁸

Uit de casestudy kwam naar voren dat de Rijksuitvoeringsorganisaties bekend zijn met de wettelijke positie van de Friese taal, maar dat geen van alle Fries taalbeleid heeft opgesteld. In een inhoudelijke reactie liet minister Ollongren van BZK in mei 2022 weten, dat zij, ondanks de onafhankelijke positie van Rijksuitvoeringsorganisaties, positief staat tegenover het nemen van vervolgstappen hiervoor door de Taalskipper.⁹

Provincie Fryslân voerde in 2020, in samenwerking met de Afûk, vervolggereken met de Rijksuitvoeringsorganisaties, met als doel om hun theoretische en praktische handvaten aan te bieden en te komen tot taalbeleid. Dit proces werd voortgezet in 2021 en 2022, maar heeft nog bij geen van de organisaties geleid tot Fries taalbeleid.

Rechtbank Noord-Nederland en Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden

In december 2019 vroeg DINGtiid met een brief aan Rechtbank Noord-Nederland en Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden aandacht voor de positie van het Fries binnen de rechtspraak, in het bijzonder in relatie tot het gebruik van het Fries in de rechtszaal.¹⁰ Ook werd aandacht gevraagd voor het kwetsbare Friese tolkennetwerk. In 2020 is in overleg met het Gerechtshof geconstateerd dat er nog geen vervolg is gegeven aan het hoofdstuk 'Rechterlijke autoriteiten, bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten' in de BFTK. Sinds 2019 is DINGtiid in gesprek hierover met Rechtbank en Gerechtshof. Op 8 februari 2022 heeft een overleg plaatsgevonden met de presidenten van Rechtbank Noord-Nederland en Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden en zijn diezelfde onderwerpen besproken in een constructief gesprek.

Universitaire frisistiek

In juni 2021 vroeg Provincie Fryslân aan DINGtiid om na te gaan op welke wijze de universitaire studie van Friese taal en cultuur in Nederland in de toekomst optimaal vorm zou kunnen worden gegeven, om zo dieptekennis van het Fries te borgen, dit tegen de achtergrond van het Europees Handvest. DINGtiid heeft Mercator gevraagd om wat dit betreft een vergelijking te maken met enkele andere Europese landen, als input voor ons adviestraject. Daarnaast zijn gesprekken gevoerd met hoogleraren, docenten, studenten en provinciale beleidsambtenaren. Het dossier kwam in 2022 onder invloed te staan van de dynamiek die de vacature voor een hoogleraar Fries aan de Rijksuniversiteit Groningen meebracht.

DINGtiid stuurde in 2022 in het kader van de universitaire frisistiek verschillende adviesbrieven:

- **Adviesbrief 'Input voor profiel nieuwe hoogleraar Friese taal en cultuur' (januari 2022)**
In een adviesbrief aan het Faculteitsbestuur Letteren van de Rijksuniversiteit Groningen heeft DINGtiid input gegeven voor het profiel voor de vacature van de nieuwe hoogleraar Friese taal en cultuur.¹¹ Dat werd gedaan op basis van het adviesrapport over de kennisinfrastructuur van het Fries (december 2020) en het verdiepend adviestraject betreffende de universitaire frisistiek dat hierop volgde.
- **Adviesbrief 'Zorgen over leerstoel Fries in Groningen' (november 2022)**
In een adviesbrief aan het Faculteitsbestuur en het CvB van de Rijksuniversiteit Groningen uitte DINGtiid opnieuw zijn zorgen over de toekomst van de universitaire frisistiek.¹² Aanleiding was het benoemen van een deeltijd universitair docent Fries in plaats van een voltijd hoogleraar. In de brief heeft DINGtiid de RUG geadviseerd om drie zaken te concretiseren: de inzet van het geormerkte budget voor de studie Fries in Groningen; het ontwikkelen van gemeenschappelijke uitgangspunten en zwaartepunten voor de onderzoeksagenda; en de borging van de universitaire frisistiek. Naar aanleiding van deze brief heeft DINGtiid in november 2022 een eerste gesprek gehad met het CvB en het Faculteitsbestuur om onze zorgen nader te bespreken.

- Adviesbrief 'Borging universitaire fristiek' (december 2022)**
 Met het oog op de dynamiek die in de loop van 2022 betreffende de universitaire fristiek ontstond en die culmineerde in de motie van De Hoop & Van der Molen (november 2022), heeft DINGtiid in december 2022 een eerste advies uitgebracht, die als een tussenstation moet worden beschouwd.¹³ In de adviesbrief doet DINGtiid aan Provincie Fryslân en Rijk als belangrijkste aanbeveling om het proces dat tot wettelijke borging van de universitaire fristiek moet leiden, in de BFTK (2024-2028) af te spreken.

DINGtiid zal in 2023 een eindadvies uitbrengen over de universitaire fristiek.

Friesch Dagblad, 01 februari 2022, pagina 10

DINGtiid pleit voor sterke opleiding Fries

Adviesorgaan schrijft brief aan RUG

FRISTIEK
 Feerwarden. In een brief aan de Rijksoverheid Groningen (RUG) pleit DINGtiid, het provinciale adviesorgaan voor de Friese taal, voor een nieuwe hoedelaar Fries in Groningen die zich ook buiten de universiteit hard maakt voor het Fries.

Feerwer gal gedeputeerde Sietse Fegjens (CDU) oer van de provincie Fryslân al dat de RUG sjen dat de nieuwe hoedelaar wat haar betrefft een specialist is in de fristiek.

Volgens DINGtiid moet de opvolger van Sietse Fegjens, die volgend jier mei essentiaal gear, in staat zjin 'een zichtbare en sterke universitaire fristiek te borgen, als cruciaal onderdeel wat de levensvatbaarheid van het Fries.

Privilee hets
 Volgens de profiela, hets die het advies gear, dat de RUG weel legt moet de nieuwe hoedelaar de kennis verdracht en kennis over grouten van de Friese taal ferzjin of haar bestdiak rekennen.

berden hat de RUG werten te gearn voor een Fries studierages gear, it op incoerbealdien en moeraltje, hets, binnen een redero taakonding gear.

Briefwisseling
 In ven briefwisseling met de universiteit nnter geprotesterde Sietse Fegjens gear, oerjen gear, hets, vak Fries zju, dat hets te veel onderwezen, waar hets de geprotesterde.

Het advies van DINGtiid bin, haar pleidooi voor een nieuwe hoedelaar die specialist is in de fristiek te onderwezen.

Volgens DINGtiid is de universitaire fristiek al oerwealding, hets in oerwealding van de kennis sector, rond hat Fries, in oerwealding met rijk en provincie Fryslân, bultje, DINGtiid zich, de komende tiid oer de vraag hets de universiteit te oerwealding van de kennis sector, hets hets kan warden oerwealding.

Wat de oermet wil het advies gear, met de belangrikste aanbevelingen komen.

Fristiek is al langer het zorgen-kindje

Friesch Dagblad, 12 januari 2023, pagina 6.

DINGtiid: leg studie Fries vast in Bestuursafpraak

Leeuwarden | In een nieuwe bestuursafpraak tussen provincie en rijk moet alvast worden bepaald hoe de universitaire frisistiek wettelijk vastgelegd gaat worden. Dat stelt adviesorgaan DINGtiid.

Er is de laatste tijd veel te doen over de toekomst van de leerstoel Fries aan de Rijksuniversiteit Groningen en de opvolging van de recent gepensioneerde hoogleraar Goffe Jensma. Ook DINGtiid, het adviesorgaan voor het Fries, uitte eerder al zijn zorg dat bestudering van het Fries aan de universiteit in de knel komt.

In een soort tussenadvies stelt DINGtiid nu dat de Bestjoers ôfspraak Fryske Taal en Kultuer

(BFTK) een eerste kans biedt om de positie van de frisistiek beter veilig te stellen. De BFTK moet volgend jaar worden vernieuwd. Daarin moet dan worden afgesproken hoe een bachelor en master Fries wettelijk verankerd worden. Dat zou kunnen via de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, de Wet gebruik Friese taal, of met een convenant tussen het rijk en de universiteiten.

In november riep de Tweede Kamer het kabinet met een motie van Habtamu de Hoop (PvdA) en Harry van der Molen (CDA) op om het wetenschappelijk onderwijs in het Fries wettelijk te verankeren. Die motie is een *gamechanger*, aldus DINGtiid, dat het kabinet tot actie noopt.

Wat heeft DINGtiid bereikt in 2022?

- **DINGtiid onderzoekt en adviseert**
DINGtiid entameerde onderzoek en bracht adviezen uit over het Fries. Gevraagde adviezen werden gegeven aan Provincie en Rijk betreffende het Fries in de voorschoolse fase en de universitaire frisistiek. DINGtiid bracht niet-gevraagd advies uit aan Provincie Fryslân inzake de bezuinigingen op taal en cultuur, en aan Rijksuniversiteit Groningen aangaande het profiel van een nieuwe hoogleraar Fries aan de RUG en het borgen van de universitaire frisistiek.
- **DINGtiid brengt bijeen**
In 2022 heeft DINGtiid met verschillende partners uit het veld en de politiek gesproken en gediscussieerd over het Fries. Dit werd één op één gedaan, maar regelmatig bracht DINGtiid de partners ook bijeen, net als in de DINGpetearen over de Kennisinfrastructuur, Fries en de Taalwetgemeenten en de eerste DINGtiid-lezing.
- **DINGtiid zoekt nieuwe vormen**
Naast de DINGpetearen die we al veel organiseren, heeft DINGtiid in 2022, nu ook voor het eerst een DINGtiid-lezing georganiseerd. Die is bedoeld om ook andere mensen door een expert op een thema betreffende de Friese taal uitgebreid te informeren of te laten inspireren.

Overzicht uitgaven DINGtiid 2022

Het beschikbare budget van DINGtiid voor het jaar 2022 was €191.704,-. Provincie Fryslân had voor 2022 een bedrag van €115.200,- geoormerkt voor DINGtiid. Het ministerie van BZK stelde DINGtiid €45.504,- ter beschikking. Daarnaast was er uit 2021 nog een bedrag van €31.000,- beschikbaar voor 2022.

	Uitgaven
Vergoedingen bestuursleden DINGtiid	€16.504,00
Staf DINGtiid	€60.104,38
Huisvesting	€8.549,60
Communicatie	€880,26
Werkprogramma – onderzoek en adviezen intern	€39.030,75
Werkprogramma – onderzoek en adviezen extern	€15.381,50
Overleggen – DINGpetearen	€5.168,89
Studiereis	€7.964,04
Andere kosten (reiskosten, administratie, abonnementen, sollicitaties, etc.)	€11.549,98
Totaal	€165.133,40

Voetnoten

- ¹ <https://dingtiid.frl/wp-content/uploads/2020/01/Management-Fries-en-de-Taalwetgemeenten.pdf>
- ² <https://dingtiid.frl/nl/advys-oer-kennisyinfrastruktuer-kennisberied-goed-foar-de-fryske-taal/>
- ³ <https://dingtiid.frl/nl/advies-versterk-het-fries-in-het-voorschools-onderwijs/>
- ⁴ <https://dingtiid.frl/nl/dingtiid-uit-zorgen-over-bezuinigingen/>
- ⁵ <https://dingtiid.frl/wp-content/uploads/2022/07/20221010-Provinsje-Frysl%C3%A2n-oan-DINGtiid-reaksje-op-brief-oangeande-oankundige-besunigings.pdf>
- ⁶ <https://dingtiid.frl/nl/sfeerimpresie-en-lezingen-van-eerste-dingtiid-lezing-2022/>
- ⁷ <https://dingtiid.frl/wp-content/uploads/2022/06/Stand-van-Zaken-Friese-Taal-25042022-BZK-aan-Tweede-Kamerleden.pdf>
- ⁸ <https://dingtiid.frl/nl/uitvoeringsorganisaties-willen-aan-de-slag-met-het-fries/>
- ⁹ https://dingtiid.frl/wp-content/uploads/2020/03/Reactie_casestudy_DINGtijd_bij_Rijksuitvoeringsorganisaties.pdf
- ¹⁰ <https://dingtiid.frl/nl/advys-fryske-taal-draacht-by-oan-kwaliteit-fan-de-rjochtspraak/gsorganisaties-willen-aan-de-slag-met-het-fries/>
- ¹¹ <https://dingtiid.frl/nl/advies-input-voor-profiel-nieuwe-hoogleraar-fries-rug/>
- ¹² <https://dingtiid.frl/nl/adviesbrief-aan-rug-zorgen-over-leerstoel-fries-in-groningen/>
- ¹³ <https://dingtiid.frl/nl/adviesbrief-aan-provincie-en-rijk-over-borging-universitaire-frisistiek/>

Jierferslach

2 0 / /

D / N G

T / / D

/ / 2 2

Jierferslach

2 0 \ / \
D / N G \
/ T / / D
/ \ \ 2 2

Orgaan foar de Fryske taal

DINGtiid

Wetlik ramt fan DINGtiid

De Wet gebrûk Fryske taal, dy't op 1 jannewaris 2014 fan krêft wurden is, regelet it brûken fan it Frysk yn it bestjoerlik en rjochtsferkear. Haadstik 4 bepaalt dat der in orgaan foar de Fryske taal is, dat as taak hat om de likense posysje fan de Fryske en Nederlânske taal yn Fryslân te befoarderjen. Dat orgaan hjit DINGtiid.

Taakopfetting en wurkwize

DINGtiid ferfollet syn wetlike taak troch te rapportearjen oer de behoeften en winsken oangeande de Fryske taal en kultuer yn relaasje ta de Wet gebrûk Fryske taal en ek ta it Europeesk Hânfêst foar regionale talen of talen fan minderheden en it Ramtferdrach foar de beskerming fan nasjonale minderheden. Dêrby rapportearret DINGtiid oan oerheden, bestjoersorganen en rjochterlike ynstânsjes, foar safier't dy yn de provinsje Fryslân fêstige binne of oars de Provinsje Fryslân as wurkgebiet hawwe. Fierder advisearret DINGtiid oan de minister fan Ynlânske Saken (BZK) en oan Deputearre Steaten fan de Provinsje Fryslân oer it tastânkommen en de útfiering fan de Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer (BFTK) en de útfieringskonvenanten, en biedt se stipe by it opstellen fan regels en beliedsplannen, lykas bedoeld yn art. 5 en 6 fan de Wet gebrûk Fryske taal.

Neist dy wetlike taken befoarderet DINGtiid ek de maatskiplike diskusje oer it Frysk. DINGtiid hat ferskillende wizen om de taken út te fieren en de ambysjes te realisearjen. Sa publisearret DINGtiid ûndersiken, advizen en rapportaazjes, en skriuwt brieven oan bewâldsju en partijen út it fjild. Dêrneist fiert DINGtiid petearen mei partners en belanghawwenden op it mêd fan de Fryske taal. Ut en troch wurde dy petearen yn in breder ferbân organisearre en wurde it rûnetafelpetearen, dy't sels it karakter fan minsymposia krije kinne: de saneamde 'DINGpetearen'. By in DINGpetear bringt DINGtiid kennis en saakkundigen fan in bepaald ûnderwerp byinoar en biedt de dielnimmers eftergrûn en ynhâld om it ûnderwerp yngreven bedjipje te kinnen; sa besjoen binne DINGpetearen in foarm fan 'fjildkonsultaasje' of 'boargerkonsultaasje'. DINGtiid foarsjocht sa de Fryske mienskip fan kennis en perspektyf, mar fuorret ek himsels mei praktyknformaasje en nije of feroarjende ynsjoggen.

De namme DINGtiid

In 'ding' wie yn de tiid fan de âlde Germanen in gearkomste dêr't frije Friezen yn byinoar roppen waarden om kwestjes of skelen te besprekken. Sa'n kwestje waard fan alle kanten besjoen en besprutsen. Uteinlik joech de 'asega', in wetskenner, syn advys. DINGtiid set it 'ding' yn in nij perspektyf. As in ûnderwerp aktueel is kin DINGtiid saakkundigen of oare nigethawwers byinoarbringe yn in DINGpetear en dat tema fan ferskate ynfalshoeken út beprate.

Wa binne DINGtiid?

Yn 2022 bestie it bestjoer fan DINGtiid út fiif minsken, allegearre mei harren eigen ekspertize en eftergrûn. De bestjoersleden hawwe mienskiplik dat harren woartels yn Fryslân lizze en dat se harsels dêr ek bot mei ferbûn fiele. Tagelyk sjogge se mei in frisse blik nei Fryslân en it Frysk. It bestjoer bestie op 1 jannewaris 2022 út:

- **Jan Koster** (earder: direkteur Arbeidsfoarsjening; Ekonomyske Saken gemeente Maastricht; Omrop Fryslân), foarsitter, oandachtsfjild bestjoerlike saken en media
- **Hedzer Klarenbeek** (earder: jeugd- en sedeplysje Fryslân, wurdfierder fan it kolleezje fan B&W fan gemeente Ljouwert), oandachtsfjild oerheden
- **Anne Merkuur** (taalkundige oan Ryksuniversiteit Grins en Fryske Akademy), oandachtsfjild taal en kultuer
- **Annalies Outhuijse** (jurist by advokatekantoar Stibbe yn Amsterdam), oandachtsfjild rjocht
- **Alex Riemersma** (earder: lektor Frysk en Meartaligens oan NHL Stenden), oandachtsfjild ûnderwiis

Anne Merkuur hat har funksje op 1 novimber 2022 dellein fanwegen it oanfurdigjen fan in funksje as universitêr dosint Frysk oan de Ryksuniversiteit Grins. Ein novimber 2022 hat DINGtiid in fakatuere útset foar in bestjoerder mei portefúlje taal en kultuer. De nije bestjoerder sil yn 2023 beneamd wurde.

It bestjoer fan DINGtiid wurdt stipe troch **Anne Popkema** (bestjoersadviseur), **Tjallien Kalsbeek** (sekretariaat) en **Froukje Sijtsma** (kommunikaasje).

Haadlinen DINGtiid yn 2022

Yn de Wet gebrûk Fryske taal is bepaald dat DINGtiid om de twa jier in wurkprogramma foarleit oan de minister fan BZK. Dit jierferslach behannelet de wurksumheden oan de hân fan it Wurkprogramma 2022-2023.

Oerlizzen

Bestjoer en stêf hawwe yn 2022 tsien ynterne gearkomsten hân. Nei twa koroanajierren koenen de gearkomsten wer fysyk plakhawwe. Mei deputearre Sietske Poepjes fan Provinsje Fryslân hawwe twa bestjoerlike oerlizzen mei DINGtiid plakfûn: op 16 febrewaris en op 3 novimber 2022. Poepjes skode ek oan by it oerlis op 16 novimber 2022 mei kommissaris fan de Kening Arno Brok. Yn de oerlizzen lei de klam op de universitêre frisistyk. Fierder kamen de tariedings foar de BFTK 2024-2028, de besunigings op Fryske taal en kultuer en it Frysk yn de rjochtspraak op it aljemint. Ek waard de Provinsje bypraat oer rinnende advysdossiers, lykas it Frysk yn de foarskoalske faze.

Yn 2022 hat DINGtiid twa koarte kontaktmominten hân mei BZK-minister Hanke Bruins Slot. Op 25 april 2022 wie de minister yn Fryslân foar in wurkbesite en it ûndertekenen fan it 'Sichtberensakkoart Fryske taal'. Op 24 novimber 2022 spruts de minister de Rede fan Fryslân út oer de takomst fan de Fryske taal. By beide gelegenheden hat de foarsitter fan DINGtiid in koart oerlis hân mei de minister. In bestjoerlik oerlis mei de minister stiet pland foar maart 2023. Op amtlik nivo hat der geregeld kontakt west mei Provinsje Fryslân en de ministearjes fan BZK en OCW.

DINGtiid hat de Committee of Experts fan de Ried fan Europa tidens harren besite oan Fryslân op 29 juny 2022 ynformearre oer guon dossiers oangeande it Frysk. Fierder hawwe der oerlizzen plakfûn mei of binne gearkomsten bywene fan 'Mei-inoar foar it Frysk', it Steatekomitee Frysk, Gemeenten&Frysk, de Politike Kommisje (POK) fan de Ried fan de Fryske Beweging en Stifting Freonen Frysk Ynstitút fan de Ryksuniversiteit Grins (FFYRUG). Dêrneist hat DINGtiid it symposium Erkende Talen, organisearre troch it ministearje fan BZK, bywene. Fierder wie DINGtiid op 8 desimber 2022 oanwêzich by it Twaminutedebat yn de Twadde Keamerdebat oer (én diels yn) it Frysk. Dêr waard ek ynformeel mei ferskate Twadde Keamerleden praat.

Frysk by de taalwetgemeenten

Sûnt 2017 hat DINGtiid ferskate advysaktiviteiten útfierd dy't te krijen ha mei de posysje fan it Frysk yn de taalwetgemeenten. It advysdossier 'Frysk en de Taalwetgemeenten' waard op 22 juny 2022 ôfsletten mei in DINGpetear mei wethâlders fan taalwetgemeenten. Beliedsamter Martinus Visser fertelde oer it opstellen en útfieren fan meartalich taalbelied binnen de gemeente Waadhoeke. Aant Jelle Soepboer joech as nije wethâlder fan gemeente Noardeast-Fryslân syn fyzje op it Frysk en it opstellen fan Frysk taalbelied. As ôfsluting fan dit dossier is in managementgearfetting opsteld mei in oersjoch fan ûndersiken, oanbefellingen en konklúzjes.¹

Kennisynfrastruktuer Frysk

Yn desimber 2020 hat DINGtiid it rapport 'Op 'e syk nei nije dynamyk' útbrocht, dêr't yn sketst waard hoe't de kennisynfrastruktuer (KYS) fan it Frysk ferstevige wurde kin.² Kennisynstellingen soenen yntinsiver mei-inoar en mei maatskiplike partners gearwurkje moatte om in ûndersyskaginda op te stellen, en sa oan alle soarten fan lytse en grutte kennisfragen te foldwaan. In kennisberied soe dêrfoar in gaadlike foarm wêze kinne. In ôfslutend DINGpetear wie plend foar desimber 2021, mar waard fanwegen koroana fersteld.

Op 3 maart 2022 binne kennisbestjoerders en -profesjonals byien kaam om nochris oer te eidzjen wat wichtige eleminten binne om yn it takomstige kennis(net)wurk fan it Frysk te ferankerjen. Dat barde op in momint dat de kennispartijen fan it Frysk op it punt stienen om in nije gearwurkingsfoarm oan te gean: it Gearwurkingsferbân Fryske Kennisynfrastruktuer (GFTK). Fjouwer sprekkers lieten harren ljocht skine oer guon kearnpunten: Arjen Dijkstra (doe: direkteur Universiteitsmuseum Grins) oer de universitêre frisistyk yn Nederlân; Freddy Weima (âld-bestjoerder fan DINGtiid, mei KYS-dossier yn portefûlje), oer de stelselantwurdlikheid fan de Provinsje; en Folkert Kuiken & Nelleke IJssennagger (GFTK) oer de regeneraasje yn it kennis(net)wurk. DINGtiid is fêste taharker by de GFTK-oerlizen.

De Fryske taal yn de foarskoalske faze

Op fersyk fan Provinsje Fryslân en Ryk hat DINGtiid him yn 2021 en 2022 bûgd oer de posysje fan it Frysk yn de foarskoalske faze. De haadfraach fan it advysdossier wie: 'Hoe kin it dat yn noch lang net alle foarskoalske lokaasjes de Fryske taal in fêst plak hat en dat der dus noch altiten in soad âlden binne dy't gjin tagong ta Frysktalige opfang foar harren bern ha?'

- **Stúdzjereis Súd-Tirol**

Bestjoer en stêf fan DINGtiid, foar de gelegenheid oanfolle mei in eksterne ûndersiker, hawwe yn it ramt fan it advysdossier 'Frysk yn de foarskoalske faze' fan 29 maaie oant en mei 1 juny 2022 in stúdzjereis makke nei Súd-Tirol, Itaalje. Yn dy regio wurdt Italjaansk, Dútsk en Ladinysk brûkt en ûnderwiisd. It wichtichste doel fan de stúdzjereis wie om ynformaasje op te heljen oer hoe't meartaligens yn de mienskip libbet en fungearret – mei klam op de ierskoalske faze – en hoe't dat op polityk en ûnderwiiskundich mêd hannen en fuotten krijt.

Besite oan Súdtiroler parlemint, mei fise-presidint en FUEN-bestjoerslid Daniel Alfreider (Súdtiroler Volkspartei).

- **Advys 'Frysk yn de foarskoalske faze'**
It advys 'Frysk yn de foarskoalske faze' is yn desimber 2022 foltôge en oanbean oan Provinsje, Ryk en Fryske gemeenten.³ Gearfetsjend: petearen mei partijen yn it fjild yn Fryslân befêstigje eardere konstatearrings en oanbefellings fan de Ried fan Europa en it Ryk: de trochgeande learline Frysk moat befoardere wurde troch it Frysk yn it foarskoalsk ûnderwiis fuort te sterkjen. Der bestiet lykwols gjin draachflak foar in wetlike ferplichting dêrta. Yn it ferlingde fan eardere advizen fan de Ried fan Europa en it Ryk, advisearret DINGtiid dêrom: meitsje yn de kommende jierren de foarskoalske faze yn de trochgeande learline ta prioriteit en toan beslissend liiderskip.

Advysbrief besunigingen Kultuer

Heal maaie 2022 makke Provinsje Fryslân it foarnimmen bekend om fan 2025 ôf te besunigjen. Foar Fryske taal en kultuer kin it gean om 1,6 miljoen it jier op strukturele middels, dy't no 10,3 miljoen berinne; dat is noch rekkene bûten de tydlike middels dy't yn de rinnende beliedsperioade ynset wurde foar projekten en belied (2,9 miljoen). De fakto soe soks betsjutte kinne dat, yn ferhâlding ta hjoed de dei, der fan 2025 ôf in tebekgong fan ca. 30% wêze kin op de middels foar taal en kultuer.

Op 20 july 2022 (en opnij hifke op 23 septimber 2022) hat DINGtiid yn in brief oan Deputearre Steaten skreaun dat net oanjûn is op hokker wize oft hja tinke de foarnommen besunigings te effektuearjen, hoe't se ferdield wurde oer de haadmêden taal en kultuer en dus ek net hokker dielmêden fan it taal- en kulturfjild oft rekke wurde sille.⁴ DINGtiid hat der yn de brief op tidige dat DS taljochtet hoe't hja tinke de besunigings útfiere te kinnen sûnder de takomst fan de taal skea te dwaan. En om mei dy taljochting net te wachtsjen oant it steatedebat oer de begrutting foar 2023, it jier dêr't Ryk en Provinsje in nije BFTK yn ûntwerpe sille, foar de perioade 2024-2028. Boppedat, sa stelt DINGtiid yn de brief, ha de politike partijen yn Fryslân it rjocht om yn it ûntwerpen fan harren ferkiezingskampanjes foar de ferkiezings fan maart 2023 hjiroer in grûndearre stânpunt yn te nimmen, dêr't sa'n taljochting fan belang foar is. Sa kinne de Friezen sels ynfloed ha op de takomst fan harren taal.

Op 10 oktober 2022 hat DS yn in skriftlike reaksje witte litten dat de krekke ynfolling fan de besuinigings noch net bepaald binne, om't hja earst mei it Fryske fjild yn petear gean wolle.⁵ Yn novimber 2022 hat DINGtiid by de byldfoarmjende steatekommisje fan Provinsje Fryslân ynsprutsen.

LEEWARDER COURANT

22 juli 2022, pag. 20

Dingtiid wil uitleg over bezuinigingen op Fries

LEEWARDEN Provincie Fryslân moet uitleggen hoe zij denkt in 2025 te kunnen bezuinigen op het Fries zonder schade te berokkenen aan de toekomst van de taal.

Dat vraagt Dingtiid, het adviesorgaan voor de Friese taal, in een brief aan het college van Gedeputeerde Staten.

Het adviesorgaan reageert op de aangekondigde bezuinigingen van 1,6 miljoen euro op structurele middelen voor taal en cultuur. Als dan ook de tijdelijke middelen voor het Fries ad 2,9 miljoen bij afloop van deze beleidsperiode eindigen, wordt er volgens Dingtiid in 2025 feitelijk maar liefst 30 procent gekort op het Fries. En dat is rechtstreeks in tegenspraak met het provinciaal taalbeleid, schrijft Dingtiid-voor-

zitter Jan Koster in de brief.

De bezuinigingen kunnen 'net oars betsjutte as dat de Fryske taal skea oprint'. Bovendien acht Koster de kans groot dat het Rijk dat voorbeeld zal volgen, 'wêrtroch it negative effekt dûbeld sa swier wurde sil'.

Onder meer de subsidies voor Omrop Fryslân en de Stellingwarver Schrieversronte staan ter discussie. Eerder zei gedeputeerde Sietske Poepjes in het najaar definitieve keuzes te willen maken, maar Dingtiid wil dat de provincie wel snel met een toelichting komt over hoe de bezuinigingen gaan uitpakken in het veld.

Desgevraagd blijft Poepjes erbij dat er niet eerder dan in de herfst meer duidelijkheid kan komen. „Dat kost tiid en kin net flotter, ek al wol Dingtiid dat miskien wol.”

DINGtiidlêzing

Op 5 novimber 2022 wie it presys 30 jier lyn dat Nederlân it Europeesk Hânfêst foar regionale talen of talen fan minderheden ûndertekene hat. DINGtiid hat dy gelegenheid oangrypt om yn Ljouwert de earste 'DINGtiidlêzing' te organisearjen. Nei oanlieding fan de fraach '30 jier Europeesk Hânfêst, driuwsân of dûnsflijer?', hat bestjoerskundige prof. dr. Heinrich Winter (Fakulteit Rjochtsgeleardheid, Ryksuniversiteit Grins) him bûgd oer de takomstbestindigens fan it Hânfêst.

LEEUWARDER COURANT
07 november 2022, pag. 2

'Stel lokaal handvest op voor het Fries'

Friese overheden zouden er goed aan doen om een 'lokaal handvest' op te stellen met de inwoners van Fryslân. Daarin moeten de ambities op het terrein van de Friese taal en cultuur een plek krijgen. De mienskip zou een stevige inbreng moeten hebben.

ANNE LEEUWARDER WEEF

Dat het Heinrich Winter raadzind tijdens een discussie over het Fries in de Koperen Toren in Leeuwarden. Winter is hoofdstaatsbestuurder van de Rijksuniversiteit Groningen en 'bezoenderaar' van de Friese taal. Het betoedens van het Fries. Begint bij het een lokaal handvest van de inwoners en wat kan daarachter werken dan het is zijn lering.

De bijeenkomst stond in het teken van het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden. Dat werd vorig jaar geleden ondertekend door heel land en zes jaar later geratificeerd. DINGtiid, adviesorgaan voor de Friese taal, had zaterdag de organisatie in handen.

Het Europees Handvest is er om minderheidsstaten, waaronder dat het Fries, te waarborgen en te bevorderen. Maar ook zonder dat handvest, zei Winter, kunnen Fries overheden of gemeenten de taal en cultuur in de wacht zetten. 'Dwaal dat nu voldoende? Er is reden om daar kritisch over te zijn', sprak de hoogleraar.

Hoofdstaatsbestuurder van de RUG Heinrich Winter tijdens zijn lezing over het Fries.

'Hoe staat het bijvoorbeeld met de zichtbaarheid van het Fries in de openbare ruimte. Als je in Leeuwarden het station uitloopt, zie je niet eindelijk dat je in Fryslân bent en dat lukt me een gezonde kritiek om activiteiten en rond Friese taal en cultuur te stimuleren. Zijn bedrijven zich voldoende bewust van de toegenomen waarde van het Fries voor hun imago en voor het goede klantcontact?'

Winter was ook op Den Haag, op zowel het kabinet, de departementen als het parlement. Het Fries krijgt er bepaald niet de meeste aandacht.

'Het is de vraag of andere delen van het Rijk voldoende bewustzijn, kennis en respect hebben voor het feit dat Nederland een meerkultureel land is en dat het Fries een bijzondere positie inneemt.'

En, zei de bestjoerskundige. 'Hoe zit het met de betrokkenheid van parlementsleden? Zijn zij zich voldoende bewust van het belang van het Fries? Zou het niet pastere zijn eens in Fryslân te vergaderen met de Staten-Generaal? Dat zou wellicht al een al goed zijn om het gesprek wat weg te nemen dat bijvoorbeeld dat Den Haag en 'de Randstad' het gesprek af staan van de rest van het land.'

Harry Bowers uit Leeuwarden, Kamerlid voor de VVD, erkende dat

'Wat kan daarbij beter werken dan het eigen enthousiasme?'

Fries niet wettelijk beschermd is in Den Haag. 'Als Friese Kamerleden moeten we constant alert zijn. Het Fries wordt al gauw gezien als iets folkloristisch van boven Zwolle. Ik heb de opmerkingen van Winter goed in de oren geknopen. We moeten heel nuancieus zijn op het Fries. In Den Haag wordt niet besef hoe belangrijk het is voor de meerkultureelheid van Nederland.'

Heinrich Winter, overigens in zijn algemeenheid niet pessimistisch

over het Fries, pleite ook nog voor een 'regionale Friese taal', in te stellen door de Tweede Kamer. Die zou jaarlijks met het 'Streekonder Frysk', een werkgroep van Provinciale Staten, en met ministers over de staat van de Friese taal moeten praten.

Alken Waijweert, onderzoecker bij het lectoraat meent allicht en gelustheid op NHL Studeren, sprak na Winter. Hij wil dat de mogelijkheid voor leerlingen om het Fries als examenvak te kiezen op school 'stop prikkelt', wordt in de volgende 'leerplanwijziging' Frysk taal en cultuur' (tussenrijk en provincie. Dat betekent dat er meer docenten Fries nodig zijn. 'B Frysk is fan de kearnigen, de nije generatsje'

Undersiker dr. Albert Walsweer (Lektoraat Taalgebrûk en learen, NHL Stenden) reagearre op de lêzing fan Winter en gie neier yn op de wurking fan it Europeesk Hânfêst yn de ûnderwiispraktyk. De lêzing waard bywenne troch in grut ferskaat oan belangstellenden, mei dêrûnder gâns maatskiplike organisaasjes en gemeentlike, provinsjale en lanlike politisy, dy't in libben neipetear mei-inoar en mei de sprekkers oangiene. De lêzings stean op de website fan DINGtiid.⁶

Friesch Dagblad, 07 november 2022, pagina 2.

Bestuurslid-ops
Marwin Winter
spert fjn Walsweer
Foto: Simon van
der Woude

Je moet Den Haag aan de mouw blijven trekken

FRIESE TAAL

Jan Ybema

Leeswârdens Dertjiens jierden waard het Europees Handvest voor minde theidstaken onbeterkerad. Intussen rijn er voor de bescherming van het Fries wetjen en regels grong; mar wat hebben die eigentlijk opkeverd?

Best veed, condedeet hongerleer bestuurskunde Henrich Winter van de Rijksoverheid Groningen zaardat in de Koperni Taim in Leeswârdens tijdens een lezing voor DINGtiid, het adviesorgaan voor het Fries. Maar Fryslân moet er telkens hard aan blijven trekken, want in Den Haag gaat niets vanzelf.

„Op de website van het ministerie van Binnenlandse Zaken staat een taaklijst. Daar vind je nu terug over het Fries. Dan kun je zeggen je kunt daar ook niet alles op zetten.

Maar „addedom“ bijvoorbeeld, staat er wel bij! Hier is slechts een van de teksten dat het Fries niet erg scherp op het noevles staat van het Haagse ministerie. Ook de meerkrahe is erg beperkt. „Er zit wel ergens iemand die er haast best doet, maar is dat genoeg en heeft diegene voldoende toegang tot de minister?“, vraagt Winter zich af.

In Den Haag heert het beeld dat Fries een folkloristische hobby is van een paar mensen stegen ten noorden van Zwolle“, bevestigd VVD-Kamerlid Harry Bevers vanuit het publiek. „Als Friese Kamerleden moeten wij de Kamer en de ministerie voortdurend alert houden hoe er met het Fries wordt omgegaan. Over partijgrenzen heen komen wij regelmatig sam en en bespreken dan niet alleen zaken als de Leylân, maar ook zaken rond het Fries.“ Bevers was het enige Friese Kamerlid dat de meeste nam om bij de DINGtiid-lezing present te zijn.

Haagse ambtenaren lieten eveneens verstek gaan, daarmee Winters stelling bevestigend.

Rechter

Het Europees handvest voor regionale talen en talen van minderheden verplicht Nederland wettelijk om het Fries op allerlei terreinen te beschermen en te versterken, in af de provincie kan niet naar de rechter stappen om dat ook echt af te dwingen, zegt Winter. „Dat maakt het handvest nog niet waardeloos. Het is iets waar de provincie, maar ook Kamerleden, burgers en organisaties het rijk steeds weer op kunnen wijzen.“ Hoe meer dat gebeurt, des te positiever Den Haag het Fries zal nemen, aldus Winter.

Waarom komt de Tweede Kamer niet eens in Leeswârdens vergaderen oppert Winter, om zo ook de afstand tussen Randstad en regio te verkleinen. En zou er niet een vaste Kamercommissie Friesse taal moeten komen, die bijvoorbeeld jaarlijks overlegt met het Staatshuis Fryske?

Volgend jaar worden de afspraken over het Fries tussen provincie en rijk vernieuwd, vastgelegd in een Bestuursafpraak. Dat is voor Fryslân een kans om zaken gedaan te krijgen, aldus Winter. Zo zou de provincie zich hard moeten maken om het Fries te versterken in de voorschoolse opvang, in het mbo en als eind- en startpunt op de middelbare school.

Zelf doen

Maar los van Europa en Den Haag kunnen de Friesen het zelf ook meer doen, benadrukt Winter. „Als ik Leeswârdens binnenrijd, zie ik lezers als 'Here comes the sun' en 'Share your visit', en ook op het station en elders in de stad moet je goed zoeken om wat Fries te zien.

Wethouder Jan Dijkstra van de gemeente Waadhoeke pakt de handschoven graag op om nog meer aan lichaamsheid te doen, maar zo eenvoudig is dat nog niet. „Yn de taalbediel wolle wy skiedgrond wette – minsken de runde jaan om it Frysk of in streektaal te brûken. Mar de nu bougruntes Frysk praat komme der bylden reaksjes op. Sjuale medja fan 'wi' verstaan te niet, en dan sjit in en op it gemeentebêd al gauw 'e kramp fan' oebden, want binne wy net plakswyf genôch. It is in witte ballen.“ Hij noemde andere wethouders uit om regelmatig met elkaar te overleggen en ervaringen uit te wisselen rond succesvol gemeentelijk taalbeleid.

Winter stept provincies en gemeenten op met samen met inwoners een 'lokale handvest' te stellen over de Friese taal. „Vraag inwoners wat zij met het Fries willen en geef hen inspraak. Je kunt alles vastleggen in wetten en handvesten, maar uiteindelijk moet de inwoners zo'n taal dragen.“

Masterplan

Onderwijskundige Albert Walsweer waarschuwde op de bijeenkomst voor de gevolgen van het Masterplan B onderwijsaanbod van minister Dennis Wiersma voor het Fries taalonderwijs, met name op driejarige scholen. Als het masterplan in de huidige vorm doorgaat, wordt het inbrengen van het Fries in andere vakken ongewikkelder.

Hij roept de provincie op om de ambtenaren op het Haagse ministerie wakker te schudden en alles op alles te zetten om ervoor te zorgen dat het Fries een vaste plek blijft houden op scholen en in Fryslân. „Ik wil dat de provincie hier koppe-op is en dat is echt noodzakelijk.“

Waarom komt de Tweede Kamer hier niet eens vergaderen oppert Winter

Tariedings BFTK 2024-2028

Healweis de rintiid fan de BFTK 2019-2023, yn 2021, ha Ryk en Provinsje in tuskenrapportaaazje opsteld fan de útfiering fan de BFTK. DINGtiid is frege om ynput te jaan foar dy tuskenrapportaaazje en mei te wurkjen oan de evaluaasje fan de Taalskipper (útfierd troch ûndersyksburo ProFacto). Yn juny 2021 hat DINGtiid skriftlik advys útbrocht foar de tuskenrapportaaazje fan de BFTK. Heal 2022 is it advys op de website fan DINGtiid publisearre, tagelyk mei de evaluaasje fan de Taalskipper troch ProFacto en in brief fan minister Hanke Bruins Slot fan BZK oan de Twadde Keamer, dêr't sy de Twadde Keamerleden yn op de hichte brocht fan de ûntwikkelingen oangeande de Fryske taal.⁷

Sjoernalistyk en de Fryske taal

Yn it Wurkprogramma 2022-2023 stiet dat DINGtiid it foarnimmen hie om twa DINGpetearen te organisearjen oer de rol en betsjutting fan de Fryske taal binnen de sjoernalistyk. Yn april 2022 hat DINGtiid it Sieperda Symposium fan it Keninklik Frysk Genoatskip bywenne, oer de takomst fan de regionale sjoernalistyk en oer de rol fan it Frysk dêryn. Yn septimber/oktober 2022 hat DINGtiid oerlein mei de haadredakteuren fan Friesch Dagblad, Leeuwarder Courant en Omrop Fryslân. Dêryn kaam ûnder oaren in dielde soarch nei foaren oangeande it tekoart oan sjoernalisten dy't it Frysk aktyf en passyf behearskje. Yn desimber 2022 hawwe Twadde Keamerleden Kuiken & De Jong in moasje oanbean oangeande it tekoart oan Frysktalige sjoernalisten. It wie ein 2022 noch net dúdlik wat dy moasje foar it advyswurk fan DINGtiid ynhâlde sil. Mei de haadredakteuren is dêrom bepraat om dit dossier wer op te pakken as dêr mear dúdlikheid oer is.

Frysk taalbelied by organisaasjes

Yn 2019 hat DINGtiid op fersyk fan it ministearje fan BZK mei in casestudy yn kaart brocht hoe't de Belestingsjinst, RVO, UWV, DUO en Meldkeamer Noard-Nederlân it Frysk mûnling en skriftlik brûke yn harren kontakt mei boargers. Dat resultearre yn 2020 ta in advysrapport dat oan BZK en Provinsje Fryslân oanbean is.⁸

Ut de casestudy die bliken dat de Ryksútfieringsorganisaasjes bekend binne mei de wetlike posysje fan de Fryske taal, mar dat gjint fan har Frysk taalbelied opsteld hat. Yn in ynhâldlike reaksje hat minister Ollongren fan BZK yn maaie 2020 witte litten, dat sy, nettsjinsteande de ûnôfhinklike posysje fan Ryksútfieringsorganisaasjes, posityf stiet tsjinoer it nimmen fan ferfolchstappen ditoangeande troch de Taalskipper.⁹

Provinsje Fryslân hat yn 2020, yn oparbeidzjen mei de Afûk, ferfolchpetearen fierd mei de Ryksútfieringsorganisaasjes, mei as doel om harren teoretyske en praktyske hânfetten oan te bieden en te kommen ta taalbelied. Dat proses waard fuortset yn 2021 en 2022, mar hat noch by gjin fan de organisaasjes laat ta Frysk taalbelied.

Rjochtbank Noard-Nederlân en Gerjochtshôf Arnhem-Ljouwert

Yn desimber 2019 hat DINGtiid mei in brief oan Rjochtbank Noard-Nederlân en Gerjochtshôf Arnhem-Ljouwert oandacht frege foar de posysje fan it Frysk binnen de rjochtspraak, yn it bysûnder yn relaasje ta it brûken fan it Frysk yn de rjochtseal.¹⁰ Ek waard omtinken frege foar it kwetsbere Fryske tolkenetwurk. Yn 2020 is yn in oerlis mei it Gerjochtshôf konstatearre dat der noch gjin ferfolch jûn is oan it haadstik 'Rjochterlike autoriteiten, bestjoerlike autoriteiten en iepenbiere tsjinsten' yn de BFTK. Sûnt 2019 is DINGtiid yn petear dêroer mei Rjochtbank en Gerjochtshôf. Op 8 febrewaris 2022 hat in oerlis plakhân mei de presidinten fan Rjochtbank Noard-Nederlân en Gerjochtshôf Arnhem-Ljouwert en binne dyselde ûnderwerpen bepraat yn in konstruktif petear.

Universitêre frisistyk

Yn juny 2021 hat Provinsje Fryslân oan DINGtiid frege om nei te gean op hokker wize oft de universitêre stúdzje fan Fryske taal en kultuer yn Nederlân yn de takomst optimaal foarmjûn wurde kinne soe, om sa djiptekennis fan it Frysk te boargjen, soks tsjin de eftergrûn fan it Europeesk Hânfêst. DINGtiid hat Mercator frege om te besjen om datoangeande in fergeliking te meitsjen mei guon oare Europeeske lannen is, as ynput foar ús advystrajekt. Dêrneist waarden petearen fierd mei heechleararen, dosinten, studinten en provinsjale beliedsamtners. It dossier kaam yn 2022 ûnder ynfloed te stean fan de dynamyk dy't de fakatuere foar in heechlearaar Frysk oan de Ryksuniversiteit Grins meibrocht.

DINGtiid hat yn 2022 yn it ramt fan de universitêre frisistyk ferskate advysbrieven stjoerd:

- **Advysbrief 'Ynput foar profyl nije heechlearaar Fryske taal en kultuer' (jannewaris 2022)**
Yn in advysbrief oan it Fakulteitsbestjoer Letteren fan de Ryksuniversiteit Grins hat DINGtiid ynput jûn foar it profyl foar de fakatuere fan de nije heechlearaar Fryske taal en kultuer.¹¹ Dat waard dien op basis fan it advysrapport oer de kennisynfrastruktuer fan it Frysk (desimber 2020) en it ferdjipjend advystrajekt oangeande de universitêre frisistyk dat dêrop folge.
- **Advysbrief 'Soargen oer learstoel Frysk yn Grins' (novimber 2022)**
Yn in advysbrief oan it Fakulteitsbestjoer en it CvB fan de Ryksuniversiteit Grins hat DINGtiid opnij syn soargen utere oer de takomst fan de universitêre frisistyk.¹² Oanlieding wie it beneamen fan in dieltiid universitêr dosint Frysk yn stee fan in foltiid heechlearaar. Yn de brief hat DINGtiid de RUG advisearre om trije saken te konkretisearjen: de ynset fan it earmerke budzjet foar de stúdzje Frysk yn Grins; it ûntwikkeljen fan mienskiplike útgongspunten en swiertepunten foar de ûndersyksagenda; en de boarging fan de universitêre frisistyk. Nei oanlieding fan dizze brief hat DINGtiid yn novimber 2022 in earste petear hân mei it CvB en it Fakulteitsbestjoer om ús soargen neier te bepraten.

- Advysbrief 'Boarging universitêre frisistyk' (desimber 2022)**
 Mei it each op de dynamyk dy't yn de rin fan 2022 oangeande de universitêre frisistyk ûntstie en dy't kulminearre yn de moasje fan De Hoop & Van der Molen (novimber 2022), hat DINGtiid yn desimber 2022 in earste advys útbrocht, dy't as in tuskenstasjon beskôge wurde moat.¹³ Yn de advysbrief docht DINGtiid oan Provinsje Fryslân en Ryk as wichtichste oanbefelling om it proses dat ta wetlike boarging fan de universitêre frisistyk liede moat, yn de BFTK (2024-2028) ôf te praten.

DINGtiid sil yn 2023 in inadvys oangeande de universitêre frisistyk útbringe.

Friesch Dagblad, 01 febrewarj 2022, pagina 10

DINGtiid pleit voor sterke opleiding Fries

Adviesorgaan schrijft brief aan RUG

FRISISTYK
 Ierewarden: In een brief aan de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) pleit DINGtiid, het provinciale adviesorgaan voor de Friese taal, voor een nieuwe hogeschool Fries in Groningen die zich ook maakt voor het Fries.

Feeder zal yedeputeerde Sjoelke Feijers (cultuurstjer) van de provinsje Fryslân o. oan de RUG oars dat de nije hjoegleraar wat haer befreit een specialist is in de frastiek.

Volgens DINGtiid moet de opvoeding van leerlingen, die wijdend jaar met ementaal gaat, in staat zijn een zichtbare en sterke universitaire frastiek te bringen, als resultaat omdedeel van de levensvatbaarheid van het Fries.

Profitebrjets
 Volgens de protokoljets die het adviesorgaan aan de RUG oordlegt moet de nieuwe hogeschool de kennisoverdracht en kennisvergroting van de Friese taal tot zijn of haar hoofdzaak rekeren.

berde liet de RUG weten te gaan met een innovatiedoging op minder behaliden en meertaligheid, binnen een brede taakomdege maats.

Briefwisseling
 In een briefwisseling met de universiteit uitre gredpuerde Sjoelke Feijers haer oopen de oopen. Het vak Fries is nu dat meer te veel onderneuen, waarkhuwt de gredpuerde.

Het advies van DINGtiid lukt haer pleidooi voor een nieuwe hogeschool die specialist is in de frastiek te onderneuen.

Volgens DINGtiid is de universitaire frastiek al oredomdang, het toegrenkijde van de kennis sector roud het Fries. In owerleg met ryk en provinsje Fryslân hangt DINGtiid zich de komende tijl over de vraag how de universitaire owerde van Fries oer omdedeel het beste kan warden vormtegeven.

Voor de zomer wil het adviesorgaan met de belangrijke aanbevelingen komen.

Frisistiek is al langer het zorgen-kindje

DINGtiid: leg studie Fries vast in Bestuursafpraak

Leeuwarden | In een nieuwe bestuursafpraak tussen provincie en rijk moet alvast worden bepaald hoe de universitaire frisistiek wettelijk vastgelegd gaat worden. Dat stelt adviesorgaan DINGtiid.

Er is de laatste tijd veel te doen over de toekomst van de leerstoel Fries aan de Rijksuniversiteit Groningen en de opvolging van de recent gepensioneerde hoogleraar Goffe Jensma. Ook DINGtiid, het adviesorgaan voor het Fries, uitte eerder al zijn zorg dat bestudering van het Fries aan de universiteit in de knel komt.

In een soort tussenadvies stelt DINGtiid nu dat de Bestjoers ôfspraak Fryske Taal en Kultuer

(BFTK) een eerste kans biedt om de positie van de frisistiek beter veilig te stellen. De BFTK moet volgend jaar worden vernieuwd. Daarin moet dan worden afgesproken hoe een bachelor en master Fries wettelijk verankerd worden. Dat zou kunnen via de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, de Wet gebruik Friese taal, of met een convenant tussen het rijk en de universiteiten.

In november riep de Tweede Kamer het kabinet met een motie van Habtamu de Hoop (PvdA) en Harry van der Molen (CDA) op om het wetenschappelijk onderwijs in het Fries wettelijk te verankeren. Die motie is een *gamechanger*, aldus DINGtiid, dat het kabinet tot actie noopt.

Wat hat DINGtiid berikt yn 2022?

- **DINGtiid ûndersiket en advisearret**
DINGtiid entamearre ûndersyk en brocht advizen út oer it Frysk. Frege advizen waarden jûn oan Provinsje en Ryk oangeande it Frysk yn de foarskoalske faze en de universitêre fristisyk. DINGtiid brocht net-frege advys út oan Provinsje Fryslân oangeande de besunigings op taal en kultuer, en oan Ryksuniversiteit Grins oangeande it profyl fan in nije heechlearaar Frysk oan de RUG en it boargjen fan de universitêre fristisyk.
- **DINGtiid bringt byelkoar**
Yn 2022 hat DINGtiid mei ferskate partners út it fjild en de polityk praat en diskusearre oer it Frysk. Dat waard dien ien op ien, mar geregeld brocht DINGtiid de partners ek by elkoar, lykas yn de DINGpetearen oer de Kennisynfrastruktuer, Frysk en de Taalwetgemeenten en de earste DINGtiid-lêzing.
- **DINGtiid siket nije foarmen**
Neist de DINGpetearen dy't we al in protte organisearje, hat DINGtiid yn 2022 no ek foar it earst in DINGtiid-lêzing organisearre. Dy is bedoeld om ek oare minsken troch in saakkundige op in tema oangeande de Fryske taal wiidweidich ynformearje of ynspirearje te litten.

Oersjoch útjeften DINGtiid 2022

It beskikbere budzjet fan DINGtiid foar jit jier 2022 wie € 191.704.
Provinsje Fryslân hie foar 2022 in bedrach fan € 115.200 earmarke foar DINGtiid. It ministearje fan BZK stelde DINGtiid € 45.504 ta foldwaan.
Dêrneist wie der út 2021 noch in bedrach fan € 31.000 beskikber foar 2022.

	Utjeften
Fergoedings bestjoersleden DINGtiid	€ 16.504,00
Stêf DINGtiid	€60.104,38
Húsfêsting	€8.549,60
Kommunikaasje	€880,26
Wurkprogramma – ûndersyk en advizen yntern	€39.030,75
Wurkprogramma – ûndersyk en advizen ekstern	€15.381,50
Oerlizzen – DINGpetearen	€ 5.168,89
Stúdzjereis	€7.964,04
Oare kosten (reiskosten, administraasje, abonneminten, sollicitaasjes, ensfh.)	€11.549,98
Totaal	€165.133,40

Fuotnoaten

- ¹ <https://dingtiid.frl/wp-content/uploads/2020/01/Management-Fries-en-de-Taalwetgemeenten.pdf>
- ² <https://dingtiid.frl/nl/advys-oer-kennisyinfrastruktuer-kennisberied-goed-foar-de-fryske-taal/>
- ³ <https://dingtiid.frl/nl/advies-versterk-het-fries-in-het-voorschools-onderwijs/>
- ⁴ <https://dingtiid.frl/nl/dingtiid-uit-zorgen-over-bezuinigingen/>
- ⁵ <https://dingtiid.frl/wp-content/uploads/2022/07/20221010-Provinsje-Frysl%C3%A2n-oan-DINGtiid-reaksje-op-brief-oangeande-oankundige-besunigings.pdf>
- ⁶ <https://dingtiid.frl/nl/sfeerimpressie-en-lezingen-van-eerste-dingtiid-lezing-2022/>
- ⁷ <https://dingtiid.frl/wp-content/uploads/2022/06/Stand-van-Zaken-Friese-Taal-25042022-BZK-aan-Tweede-Kamerleden.pdf>
- ⁸ <https://dingtiid.frl/nl/uitvoeringsorganisaties-willen-aan-de-slag-met-het-fries/>
- ⁹ https://dingtiid.frl/wp-content/uploads/2020/03/Reactie_casestudy_DINGtiid_bij_Rijksuitvoeringsorganisaties.pdf
- ¹⁰ <https://dingtiid.frl/nl/advys-fryske-taal-draacht-by-oan-kwaliteit-fan-de-rjochtspraak/gsoorganisaties-willen-aan-de-slag-met-het-fries/>
- ¹¹ <https://dingtiid.frl/nl/advies-input-voor-profiel-nieuwe-hoogleraar-fries-rug/>
- ¹² <https://dingtiid.frl/nl/adviesbrief-aan-rug-zorgen-over-leerstoel-fries-in-groningen/>
- ¹³ <https://dingtiid.frl/nl/adviesbrief-aan-provincie-en-rijk-over-borging-universitaire-frisistiek/>

www.dingtiid.frl

ynfo@dingtiid.frl

Maart 2023

Tekst: Froukje Sijtsma

Ontwerp: BW H ontwerpers

www.dingtiid.frl

ynfo@dingtiid.frl

Maart 2023

Tekst: Froukje Sijtsma

Ontwerp: BW H ontwerpers